

**Toespraak Staatssecretaris Bijleveld
Themabijeenkomst Krimp Bank Nederlandse Gemeenten
26 april 2010**

Dames en heren,

Het zijn emotionele dagen in de politiek. Bij haast elk onderwerp lopen de gemoederen hoog op en de beschuldigingen zijn niet van de lucht. Standpunten van tegenstanders worden bijna afgeschilderd als rechtstreekse aanslagen op het leven en de vrijheid.

Met andere woorden, de rede komt vaak in conflict met de emotie. Ook bij het onderwerp “Krimp” hebben we te maken met emoties. Het maakt veel los, maar gelukkig geen moord en doodslag

Er zijn de gevoelens bezongen door Wim Sonneveld in Het Dorp. Sommigen zien bij het horen van het woord Krimp opeens weer rietgedekte boerderijen, melkbussen en ambachtelijke bakkers opdoemen. De aangename utopie van een verstoord verleden. De charme van een rustiek boerderijtje in Frankrijk.

Anderen denken bij krimp aan recessie, achteruitgang en verval. De ontkenning van het recht op vooruitgang. Een verstoring van de natuurlijke orde die ontwikkeling en groei voorschrijft. De anti-evolutie; de paniek dat krimp eigenlijk niet waar kán zijn.

Het zijn natuurlijk uitersten, maar sentimenten spelen een rol. Ook angst speelt mee. Is er straks nog wel een school, kan je boodschappen blijven doen, is er medische hulp of verzorging of vervoer?

Kan ik hier blijven wonen, of gaat alles naar de knoppen?

Het is duidelijk dat krimp een “hot issue “ is, maar toch vooral bij bestuurders, ruimtelijke ordeners en demografen.

Dat zij voorop lopen om dit onderwerp aan de orde te stellen - vóórdát de inwoners van het land er zich breed zorgen over gaan maken - is een compliment waard. Regeren is vooruitzien en we zijn er nog op tijd bij.

Maar dan begint het pas.

Dan komt de discussie op gang.
De discussie tussen bestuurders die oplossingen zoeken voor hún eigen problemen.

En de discussies tussen de experts.
Bestuursbureau Arcadis ontwikkelt een plan voor het Friese Holwerd gebaseerd op het accepteren van het waardeverlies van vastgoed.
Het instituut COELO uit Groningen ziet de financiën van de gemeenten zelf niet erg lijden onder de krimp.
En professor Boekema uit Tilburg ziet grote verschillen en ook kansen voor economische initiatieven.
Een boel vragen, een aantal antwoorden.
Een aantal van die vragen willen we ook aan u stellen. Daarom ben ik hier.

We zagen de gevolgen van krimp - leegstand, verloedering - het eerst in Noord-Oost-Groningen, in Zuid-Limburg en in Zeeland.
We hebben toen Hans Dijkstal en Jan Mans gevraagd te analyseren wat er aan de hand is.
Zij hebben dat gedaan - heel goed gedaan - en de tongen los gekregen over de problemen die zij signaleerden.
Ook hebben zij aanbevelingen gedaan voor oplossingsrichtingen.

En dat was weer een belangrijke pijler voor het Interbestuurlijk Actieplan Bevolkingsdaling waar ook het IPO en de VNG de handtekeningen onder hebben gezet.

Eén van de meest in het oog springende conclusies van het 'topteam' Mans en Dijkstal was dat bevolkingsdaling zo'n urgent probleem was geworden omdat het zich niet meer tot één gemeente beperkte maar een hele regio overkwam.
Het zou vooral ernstig zijn als de bevolkingsdaling structureel van aard was en gepaard ging met daling van het aantal huishoudens.
Oude oplossingsstrategieën werkten daardoor niet meer.

Voor de zekerheid herhaal ik het nog even: per gemeente is dit niet meer op te lossen.

Waar worden die krimpregio's nou vooral mee geconfronteerd?

De woningmarkt zit op slot.

Huizen worden moeilijker verkoopbaar. Voor huurwoningen kunnen minder snel nieuwe huurders worden gevonden.

Om dit tegen te gaan moeten uitbreidingsprojecten worden beperkt en verouderde woningen moeten worden gesloopt en vervangen door minder maar kwalitatief betere woningen, die geschikt zijn voor alle leeftijdscategorieën.

Vervanging en sloop zijn overigens moeilijk omdat het vaak om eigen woningen gaat.

Voor de regio's die nú met krimp worden geconfronteerd betekent dit saneren en herstructureren.

Voor de regio's waar op den dúur krimp zal voorkomen, betekent het realistischer ramen van bouwplancapaciteit en meer aandacht voor generatiebestendig bouwen.

Een ander probleem is dat het draagvlak voor de basisschool, het buurthuis, het sportterrein, de supermarkt, de huisarts – kortom voor de noodzakelijke voorzieningen - verdwijnt.

Dit vraagt om concentratie van voorzieningen en inventieve maatregelen om de leefbaarheid overeind te houden.

En leegstaande scholen, winkels, niet meer gebruikte sportparken zouden een andere bestemming moeten krijgen.

Het gaat erom dat een regio levensvatbaar en aantrekkelijk blijft.

Is er voldoende werk, is er afstemming tussen onderwijs en arbeidsmarkt?

Kan er worden voldaan aan de behoefte aan zorg van de oudere, alleenstaande inwoner?

Kan een regio zich op een bepaald economisch gebied ontwikkelen?

Niet alle krimpregio's kunnen meer toeristen trekken of Randstedelingen die de rust opzoeken. Maar wat dan wel?

Net na de gemeenteraadsverkiezingen heb ik - samen met de minister voor Wonen, Wijken en Integratie - alle gemeenteraden in Nederland een brief gestuurd met het dringende verzoek in de collegeprogramma's aandacht te besteden aan het thema bevolkingsdaling.

Mijn oproep was vooral aan de gemeenten gericht, want zij voelen als eerste de gevolgen van bevolkingsdaling en zij zijn ook het beste in staat om in te spelen op de gevolgen hiervan.

Maar de gemeenten staan natuurlijk niet alleen.

Ik zei het weer. Krimp vraagt een gemeenschappelijke aanpak.

Als men het alleen probeert; probeert tegen elkaar op te bieden, te concurreren, verliest iedereen.

En daarbij wil ik nog opmerken dat samenwerking niet alleen iets is tussen gelijksoortige partners maar ook tussen stad en platteland, groot en klein.

De provincies hebben een eigen verantwoordelijkheid.

Ze moeten erop toe zien dat in de plannenmakerij op gemeentelijk en regionaal niveau voldoende rekening wordt gehouden met de demografische ontwikkelingen daar.

Zij kunnen gemeenten afhouden van te optimistische woningbouwplannen.

In de stadsregio Arnhem-Nijmegen bleken er - in 2009- plannen te zijn om tot 2020 ruim 44.000 nieuwe woningen te bouwen terwijl de reële vraag op ongeveer 26.000 werd geschat.

De provincie heeft ook een belangrijke regisserende taak bij het ontwikkelen en herstructureren van bedrijventerreinen.

Daarnaast is de provincie financieel toezichthouder op de gemeentelijke financiën.

Ze kan meekijken naar de begrotingen en meerjarenramingen van krimp gemeenten.

Wat is nou mijn rol; de rol van het rijk?

Onze belangrijkste aanvankelijke rol – zo zijn de verhoudingen tussen rijk en gemeenten - was om iedereen duidelijk te maken dat we met een structureel fenomeen te maken hebben en niet met een afwijkende lokale rariteit. Met andere woorden: gemeente, zie wat er aan de hand is en neem je verantwoordelijkheid.

Maar het rijk heeft ook een belangrijke rol bij de kennisontwikkeling en kennisdeling.

Daarvoor is ondermeer het Nationaal Netwerk Bevolkingsdaling in het leven geroepen.

De rijksoverheid moet daarnaast nagaan of de rijksregelgeving en de beleidsinstrumenten voldoende rekening houden met de omstandigheden van een structurele bevolkingsdaling.
Staan onze regels creatieve oplossingen niet in de weg?

Om dat uit te vinden zijn dit jaar experimenten gestart, die - met ondersteuning van rijk - door IPO en VNG worden uitgevoerd. Deze experimenten richten zich op onorthodoxe methoden en instrumenten om bevolkingsdaling in te passen in het beleid op de diverse terreinen.
Een probleem hierbij blijft - dat we in heel ons denken en doen zijn gericht op groei. Het blijft een enorme omschakeling in het denken vragen.

En tot slot de financiën: u mag van het rijk verwachten dat de bekostigingssystemen voldoende rekening houden met de opgaven waarmee krimpende gemeenten worden geconfronteerd.

BZK zal daarom de komende 5 jaar onderzoeken of - en in welke mate - gemeenten kosten maken die rechtstreeks voortvloeien uit de bevolkingsdaling en de nodige veranderingen die daarmee gepaard gaan.

We kijken daarbij vooral naar de gemeenten binnen Groningen, Zeeland en Limburg. Zij komen met ingang van 2011 in aanmerking voor extra geld op basis van een tijdelijke krimpmaatstaf in het Gemeentefonds.

Ongeveer 38 gemeenten zullen – laten we zeggen – “profiteren” van de herverdeling van ongeveer € 15 tot €20 miljoen binnen het Gemeentefonds.

Dat is overigens een bedrag dat jaarlijks kan wijzigen.

Ik heb dat voornemen, om een tijdelijke krimpmaatstaf in te voeren, ter advisering voorgelegd aan de Raad voor de financiële verhoudingen.

Op de begroting van Wonen, Wijken en Integratie – WWI - is in 2010 een bedrag beschikbaar van € 31 miljoen voor de bestrijding van de leegstand die de komende jaren wordt verwacht, in de belangrijkste krimpregio's, omdat het aantal huishoudens zal dalen.

Ik ben tevreden dat deze middelen konden worden vrijgemaakt voor maatregelen in de belangrijkste krimpgebieden, maar het is een illusie om te denken dat het hierbij kan blijven.

Er zal veel meer geld nodig zijn voor een wezenlijke aanpak van de krimpproblemen. Maar met het nu vrijgemaakte geld kunnen de ergste problemen meteen worden aangepakt en kunnen we leren wat de beste interventiemethoden zijn.

Het gaat om belangrijke vragen als:

Waar en hoe sloop je om het evenwicht in de woningmarkt te herstellen?

Hoe werk je dan samen met de corporaties en de particuliere woningeigenaren?

Hoe creëer je partnerschap met de banken en met de projectontwikkelaars?

Een laatste punt dat ik moet aanstippen is dat bevolkingsdaling is niet een probleem dat alléén de overheid aangaat. Integendeel.

Het zijn de inwoners en de bedrijven die de beslissingen nemen. Zij blijven of vertrekken.

Het is natuurlijk altijd zo dat het totaal van individuele beslissingen een politieke realiteit oplevert.

Maar zeker als het gaat om het in stand houden van een levensvatbare samenleving, over onderwijs, huisvesting, cultuur, de harmonie, de kerk, het koopgedrag, verzorging, dan moeten mensen en bedrijven begrijpen dat zij het lot van hun gemeenschap in handen hebben.

Als de inwoners van Ganzedijk niet willen dat hun dorp wordt opgeheven of de inwoners van de kleine kernen op het platteland

vragen om bereikbaar en goed onderwijs voor hun kinderen, is dat begrijpelijk maar wie betaalt de rekening en wie doet wat?

Burgers, schoolbesturen, zorginstellingen, woningbouwcorporaties, bedrijfsleven en overheid zullen moeten samenwerken.

Uit de adviezen van Jan Mans en Hans Dijkstal bleek dat het bedrijfsleven zich vaak onvoldoende bewust is van de impact van de bevolkingsdaling voor de eigen organisatie.

Maar opnieuw: bevolkingsdaling is geen tijdelijk fenomeen dat wel weer overwaait.

Mocht u nu – na mijn verhaal – denken dat ik pessimistisch ben of zelfs in paniek, dan heeft u het helemaal verkeerd.

Ik zie reële problemen, maar wel problemen die opgelost kunnen worden.

Ik zie moeilijke situaties, maar wel situaties die omgewerkt kunnen worden tot nieuwe mogelijkheden.

Het kabinet heeft de SER gevraagd welke kansen er voor ondernemers liggen en welke acties bedrijven - individueel of samen - kunnen ondernemen om in te spelen op bevolkingsdaling.

Welke rol kunnen overheden hierin vervullen?

Welke samenwerkingsvormen kunnen bijdragen aan deze acties?

Daarnaast is de SER gevraagd hoe de kansen benut kunnen worden die krimp biedt voor het landelijk gebied .

Specifiek hebben we gevraagd welke kansen krimp biedt voor de beschikbaarheid, het gebruik en de kwaliteit van natuur, landschap en recreatie; hoe deze kansen gegrepen kunnen worden ook voor het toerisme en of dit nieuwe accenten in het plattelandsbeleid, natuur- en landschapsbeleid en recreatiebeleid vereist.

Krimp zou ook extra kansen kunnen bieden voor productie die veel ruimte vraagt zoals in de glastuinbouw.

En dan kom ik bij u.

U bent een bank. U weet precies wat er te koop is en wat er te koop zal zijn.

Hoe gaat ú inspelen op de veranderende situatie?

En hoe kunnen we elkaar helpen?
Ik bedoel dit niet retorisch maar concreet.

De BNG is er voor de beste kredietverstrekkingen in goede én in slechte tijden. Hoe vult BNG haar partnerschap in, ten opzichte van gemeenten en corporaties in de krimpregio's?
En wat kunnen de dochters BNG Advies en BNG gebiedsontwikkeling betekenen?

Ik hoop dat u dit meeneemt in uw discussie.
Ik kan helaas niet blijven, maar ik heb afgesproken dat ik te horen krijg wat u hebt ingebracht.

Ik wens u - en ons - veel succes met deze bijeenkomst.